ข้อสังเกตในการทำงานวิชาการเพื่อสังคม ตัวอย่างจากโครงการเกี่ยวกับชุมชนชาวเล

นฤมล อรุโณทัย และคณะ

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเพื่อสังคม(ที่ไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง?)

- มหาวิทยาลัยเพื่อสังคม -University Engagement
- การทำงานวิจัย/วิชาการมารับใช้สังคม ทำวิจัยเพื่อให้เป็นประโยชน์โดยตรงต่อสังคม กับ**การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และปฏิบัติจริง**
- งานวิจัย/วิชาการเพื่อสังคม--ประโยชน์ในการเรียนการสอน เป็นการสร้างสมประสบการณ์ให้นิสิตนักศึกษา
- สังคม “ความรู้” และ “นวัตกรรม” (Knowledge & Innovation Society)

ความรู้?

- สภาพความเป็นจริงในสังคม ซับซ้อน เลื่อนไหล เข้าใจและอธิบายได้ยาก อันแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎี รวมทั้งแบบจำลองต่างๆ ที่เรียนรู้กันผ่านตำรา
- นักวิชาการก็อาจจะสร้างประเด็นขบคิดที่ซับซ้อนขึ้นจากสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องง่ายๆ ตรงไปตรงมา
- การสำรวจตนเอง การนึกย้อน-สะท้อนกลับ และการทบทวนความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งคิดทบทวนบทบาทของนักวิชาการเป็นสิ่งสำคัญ
- มหาวิทยาลัยไม่ใช่แหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียวเท่านั้น ความรู้ไม่ได้ถูกผลิตและสร้างสรรค์ขึ้นจากห้องปฏิบัติการหรือถ่ายทอดในห้องเรียนเท่านั้น

ตัวอย่างการใช้ความรู้ด้านการทำงานวิจัยรับใช้สังคม การสร้างกิจกรรมสาธิต “มอแกนพาเที่ยว”

การดูงาน --เกาะยาวน้อย

ค้นหา “ของดี” บริเวณชุมชน- สร้างเรื่องเล่า/เรื่องราว

เตรียมข้อมูล เอกสารประกอบการเรียนรู้/การท่องเที่ยว

"Chok Madah" Nature-Culture Trail

Moken Village, Large Bon Bay, South Surin Island

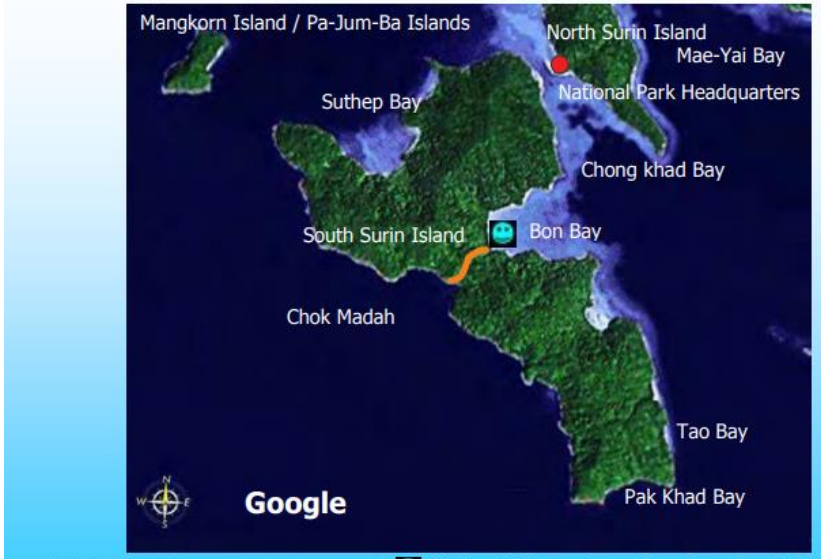

Introduction

Hundreds of years before the establishment of the Surin Islands National Park, we the Moken travelled these islands. Some of us made the islands our temporary home during our semi nomadic travels. We depend on marine resources for our livelihood and we are adept at spearing fish and diving for sea produce. The forest is also an important resource for us because it yields food and raw materials for our boats, tools, and medicine.

We know the forest as well as the sea. We know how to select the straight and tall *Ja-ngarn* timber (*Hopea odorata*) for crafting dug-out boats, we know how to select long and firm Pandanus leaves to weave our mats, thatches, baskets and boxes and we know which palm leaves to use for weaving into thin bamboo stakes to make walls and roofs.

We have a great respect for the forest. Before cutting down a big tree a ceremony will be held and the offerings made to the supernatural beings that are the protectors of the forest.

We follow our forest trails to gather wild fruit, vegetables and tubers. We collect wild fruit and leaves to consume fresh or for cooking such as *Pawan* leaves (*Meliantha suavis*) and *Ka-ning* (*Diospyros* sp) fruit. Medicinal plants can also be gathered from the same

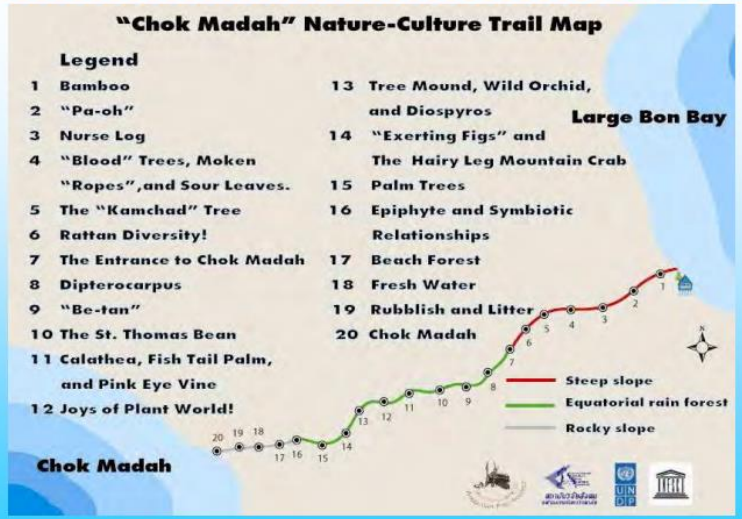

“สถานี” บนเส้นทางเรียนรู้ธรรมชาติ-วัฒนธรรม

Station 19 : Rubblish and Litter (*Ja-Chak*)

Adoe! (An exclamation we use which is approximately equivalent to *Golly-Gosh!*). This station serves as a mirror for the modern consumer society. Look how you treat Mother Nature, filling her up with rubbish. Southwestern monsoon winds and waves blow these plastic containers, Styrofoam and everything else onto the beach.

Waste is a big problem in the modern (or post-modern?) world. You think that when you throw your litter away it will be a going-gone thing, sunk into the ocean abyss. Some rubbish, however, comes back just like a boomerang!

Our community used to be almost litter free because we used natural materials which easily decompose. In addition, we generally practice recycling. Instead of learning from our practices, the larger society promotes over packaging and single use containers.

Has the larger society learned anything from us at all? Quite the opposite, the larger society introduced us to the new consumption behaviour; prodigality and extravagance translates to wastefulness. What will become of our world in the future?

เตรียมกระท่อมนิทรรศการ (ก่อนยุคป้ายไวนิล!)

พัฒนาการของป้าย

กิจกรรมสาธิต "มอแกนพาเที่ยว"

เชิญเยี่ยมชมหมู่บ้านมอแกน และเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีของมอแกนอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา โดยไกด์มอแกน (ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมงครึ่ง)

1. ชมศาลานิทรรศการมอแกนและเดินเที่ยวชมหมู่บ้านอ่าวบอนใหญ่

ชมศาลานิทรรศการที่มีรูปและข้อมูลเบื้องต้นให้ท่านทำความรู้จักกับมอแกนเสร็จแล้วเดินเยี่ยมชมหมู่บ้านและโรงเรียนที่สร้างขึ้นในเดือนมกราคม-มีนาคม 2548 หลังเหตุการณ์สึนามิ

อ่าวบอนใหญ่นี้เคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2536 แต่เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้น มอแกนได้ย้ายไปอยู่ที่อ่าวบอนเล็ก เกาะสุรินทร์ใต้ และอ่าวไทรเอน เกาะสุรินทร์เหนือ อ่าวนี้จึงถูกทิ้งร้างไปเป็นเวลากว่า 10 ปี ต่อมาคลื่นสึนามิได้ทำลายหมู่บ้านที่อ่าวบอนเล็ก และอ่าวไทรเอน จึงมีการสร้างหมู่บ้านใหม่และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้นที่อ่าวบอนใหญ่แห่งนี้ ท่านจะมีเวลาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้านมอแกนด้วย (กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 45 นาที)

2. เดินเส้นทางศึกษาธรรมชาติ-วัฒนธรรม "ช่อกมาด๊ะห์" หรือ "ตะบิง ก๊อตาน"

ให้ท่านเลือกเส้นทางใดเส้นทางหนึ่ง หากท่านเป็นผู้ที่แข็งแกร่งพร้อมที่จะเดินเส้นทางผจญภัย ปีนป่าย ควรจะเลือกเส้นทาง "ช่อกมาด๊ะห์" แต่ถ้าท่านอยากจะเดินที่ราบสบายๆ ชมนกชมไม้ ควรจะเลือกเส้นทาง "ตะบิง ก๊อตาน"

"ช่อกมาด๊ะห์" เป็นเส้นทางที่ลัดเลาะป่าไปสู่หาดด้านตะวันตกของเกาะสุรินทร์ใต้ เส้นทางมีความยาวประมาณ 800 เมตร ช่วงแรกจะสูงชัน ต่อมาจะเป็นที่ราบและลาดลงสู่อ่าวเล็กๆ ที่ชื่อช่อกมาด๊ะห์ ตามเส้นทางมีป้ายสื่อความหมาย 20 แห่งให้ท่านเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้พืชชนิดต่างๆ ของมอแกน เมื่อเดินไปถึงช่อกมาด๊ะห์ จะมีเรือไปรับที่นั่น ท่านไม่ต้องเดินย้อนกลับทางเดิม (กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง)

"ตะบิง ก๊อตาน" มีความยาวประมาณ 100 เมตร เป็นเส้นทางที่อ้อมด้านหลังศูนย์การเรียนรู้มอแกนและวกเข้ามาที่หลังหมู่บ้านมอแกน ตามเส้นทางมีป้ายสื่อความหมาย 18 แห่ง คุณจะได้เดินบนที่ราบๆ ผ่านป่าที่รื่นรื่น ดูต้นไม้ที่หายากอย่าง "ข้างร่องไห้" และทำความรู้จักกับพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มอแกนใช้ทำบ้าน ทำเรือ และทำอาหาร

3. นั่งเรือกำบางดำน้ำดูปะการังที่ป่านาดซำบ๊ะ

ท่านจะได้ลองฝีมือแจวเรือกำบางแบบดั้งเดิมของมอแกน เพื่อเดินทางมายังป่านาดซำบ๊ะ หรืออ่าวเต่า ดำน้ำใสแจ๋ว ดูหมู่ปลาและปะการัง รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล และความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทะเลของมอแกน เสร็จแล้วเราจะนำท่านกลับไปที่พักที่อุทยานฯ หรือที่หาดไม้งาม (กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 45 นาที มีชูชีพและหน้ากากดำน้ำบริการให้ฟรี)

"มอแกนพาเที่ยว" รับนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 4-8 คน โดยทัวร์เช้าจะเริ่มเวลาประมาณ 9.00 น. และทัวร์บ่ายจะเริ่มเวลาประมาณ 14.00 น. โปรดติดต่อจองทัวร์ที่หมู่บ้านมอแกนอ่าวบอนใหญ่ เกาะสุรินทร์ใต้ ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่ 085-553-9364 หรือที่ paladej1@yahoo.com

Koh Surin Activities

Note – the activities listed here are not available through the national park. You must hire a boat to the Moken village, find a local guide, and request the village tour or Chok Madah Nature Trail.

Village Tour

A tour around the village is an insight into the intricate relationship between the Moken and their surrounding environment. As you get off the boat you will notice brightly colored "Spirit Poles" to honor the spirits that inhabit nature.

The village is made up of bamboo houses on stilts built

กิจกรรมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นยุวมัคคุเทศก์ โดยมีกลุ่ม “มอแกนพาเที่ยว” เป็นวิทยากรประจำฐาน

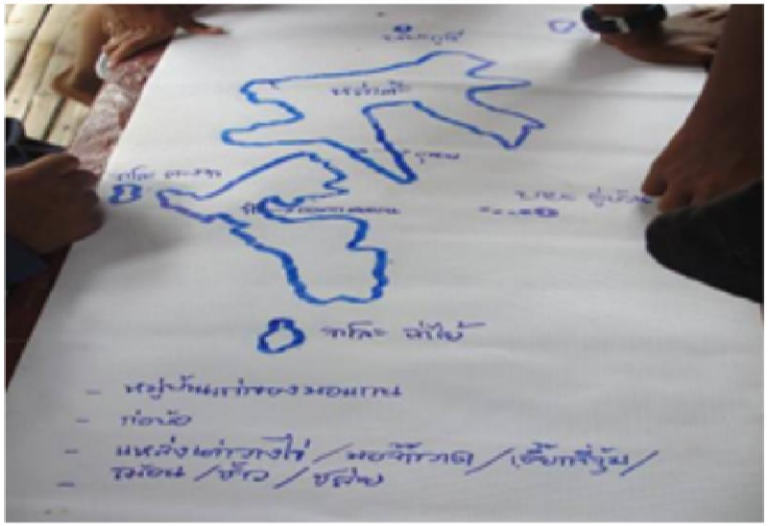

กิจกรรมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นยุวมัคคุเทศก์

พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีฐานบนวัฒนธรรม

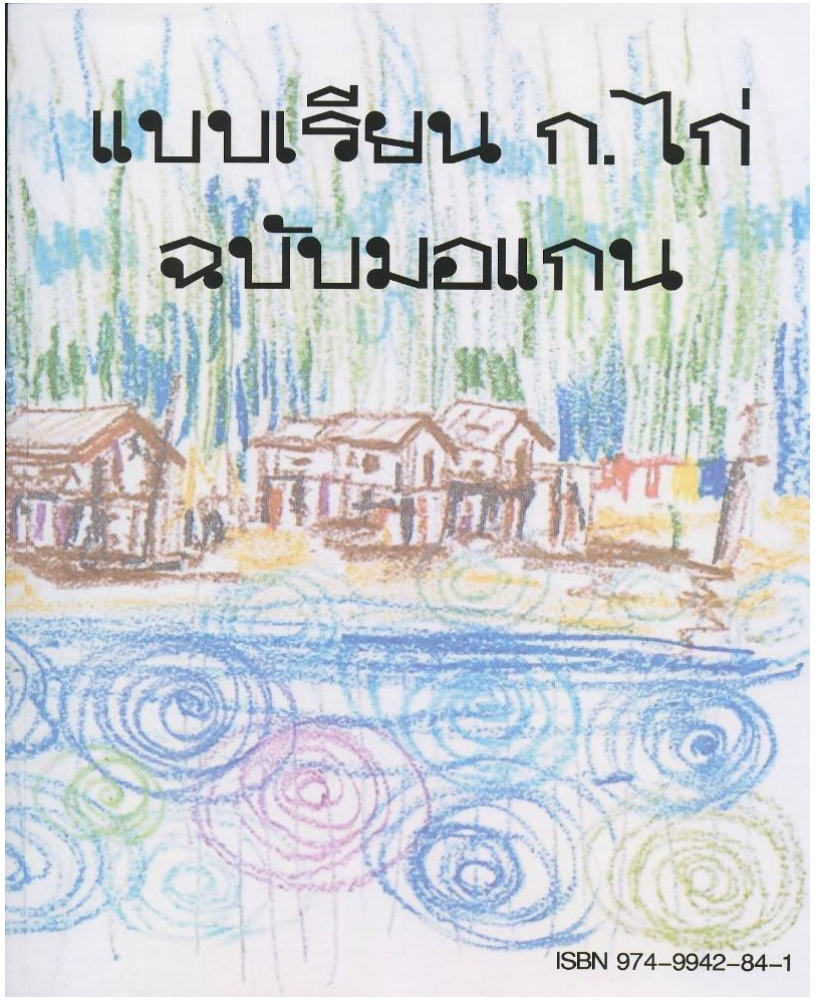

งานวิจัย งานบริการวิชาการ งานการเรียนการสอน และการผลักดันนโยบาย

- งานวิจัย งานบริการวิชาการ งานการเรียนการสอนอาจจะหลอมรวมอยู่ในกระบวนการเดียวกันได้
- การทำงานวิชาการเพื่อสังคมยังทำให้เกิดการวิเคราะห์บริบท การมองเชิงองค์รวมที่เข้มข้นขึ้น
- ก้าวต่อไปสู่งานวิจัยเชิงนโยบายที่ยึดโยงกับความเป็นจริงทางสังคม

มติ ครม. เรื่องแนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล

10. เรื่อง <u>แนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล</u>

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบหลักการแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล ตามที่กระทรวงวัฒนธรรมเสนอ และมอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนดังกล่าวไปปฏิบัติ ดังนี้

1. มาตรการฟื้นฟูระยะสั้น ดำเนินการภายใน 6-12 เดือน	**หน่วยงานที่รับผิดชอบ**
1.1 การสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ด้วยการจัดทำโฉนด ชุมชนเพื่อเป็นเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษสำหรับกลุ่มชาวเล โดยให้มีการพิสูจน์สิทธิในที่อยู่อาศัยของชุมชนผ่านภาพถ่ายทางอากาศและด้วยวิธีอื่น ๆ ที่ไม่ใช้เอกสารสิทธิแต่เพียงอย่างเดียว และให้แต่งตั้งอนุกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน เพื่อการพิสูจน์ที่ดิน ชุมชนชาวเลเป็นการเฉพาะ	กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)
1.2 การให้ชาวเลสามารถประกอบอาชีพประมง หาทรัพยากรตามเกาะต่าง ๆ ได้ และเสนอผ่อนปรนพิเศษในการประกอบอาชีพประมงที่ใช้อุปกรณ์ดั้งเดิมของกลุ่มชาวเลในการเข้าไปทำมาหากินในพื้นที่อุทยานและเขตอนุรักษ์อื่น ๆ และกันพื้นที่จอดซ่อมเรือ เส้นทางเข้า-ออกเรือ เนื่องจากส่วนมากทับซ้อนพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว มีความขัดแย้งกันเป็นระยะ รวมถึงการควบคุมเขตการทำประมงอวนลากและอวนรุนให้เป็นไปตามข้อตกลงอย่างแท้จริง (รุกล้ำเขตประมงชายฝั่ง)	ทส. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.)
1.3 การช่วยเหลือด้านสาธารณสุขเพื่อฟื้นฟูสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบอาชีพหาปลา/ดำน้ำทำให้เกิดโรคน้ำหนีบ และการมีปัญหาด้านสุขภาพ	กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)
1.4 การช่วยแก้ปัญหาสัญชาติในกลุ่มชาวเลที่ไม่มีบัตรประชาชน	มท.
1.5 การส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เด็กและสนับสนุนทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องพร้อมกับจัดตั้งการศึกษาพิเศษ/หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนเนื่องจากเด็กชาวเลออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาภาคบังคับ	กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
1.6 การแก้ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์และให้มองชาวเลอย่างมีศักดิ์ศรีมีความเป็นมนุษย์	วธ.
1.7 การส่งเสริมด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวเลและสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น ส่งเสริมให้มีโรงเรียนสอนภาษาวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมให้มีการสอนศิลปวัฒนธรรมชาวเลในหลักสูตรสามัญส่งเสริมชมรมท้องถิ่นในโรงเรียน เช่น ชมรมภาษา ชมรมร็องแง็ง ส่งเสริมการใช้สื่อที่หลากหลาย สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อสมัยใหม่ ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น	วธ. ศธ.
1.8 ชุมชนที่มีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ขอให้ภาครัฐดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และส่งเสริมชุมชนให้เกิดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
1.9 การจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการทำงานของเครือข่ายชาวเล ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมและให้มีงบประมาณส่งเสริม "วันนัดพบวัฒนธรรมชาวเล" เพื่อจัดกิจกรรมและการพบปะแลกเปลี่ยน (ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี) โดยขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยชุมชนขอเป็นหลักในการจัดกิจกรรมดังกล่าว	พม. วธ.
2. มาตรการการฟื้นฟูในระยะยาว ดำเนินการภายใน 1-3 ปี	**หน่วยงานรับผิดชอบ**
2.1 พิจารณากำหนดพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษที่เอื้อต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะสังคมวัฒนธรรมจำเพาะ	ทส.มท.พม.ศธ.วธ.

ชุมชนชาวเลที่ประสบปัญหาหนักหน่วง

- ความพยายามและความต่อเนื่อง --ประเด็นของชุมชน/สังคมเป็นเรื่ององค์รวม

การอบรมยุวมัคคุเทศก์ราไวย์

การทำงานประสานพลัง

- การมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน การทำงานเพื่อสังคมยังต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างภาคส่วน ทำให้ต้องอาศัยทักษะและความพยายามในการทำความรู้จัก สื่อสาร สอดประสานกับบุคคล กลุ่มคน ชุมชน องค์กร หน่วยงาน ที่มีเป้าหมายและพันธกิจที่หลากหลาย ซึ่งก็อาจจะก็ไม่ได้เป็นแนวทางเดียวกันเสมอไป นักวิชาการจึงอาจจะมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมกลุ่มต่างๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน หรือทำให้ประเด็นที่ยังคลุมเครือกระจ่างชัดยิ่งขึ้นและอธิบายด้วยเหตุ-ผลที่แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

คืบคลานสู่สังคมที่ไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง?

กำหนดการ
โครงการตามรอยพ่อ...วิถีการเรียนรู้สู่เยาวชน ครั้งที่ 4
ณ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรดา โครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริ
และอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร จังหวัดเพชรบุรี
วันที่ 29-31 กรกฎาคม 2559

วันศุกร์ที่ 29 กรกฎาคม 2559

06.30 น.	ลงทะเบียน **(แต่งกายชุดนักเรียน ห้ามใส่ชุดพละ)**
07.30 น.	ออกเดินทาง
08.30 น.	เดินทางถึงโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรดา
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	ออกเดินทางจากสถานีวิทยุฯ
15.30 น.	เดินทางถึง อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร
16.00 น.	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 น	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความรู้
21.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันเสาร์ที่ 30 กรกฎาคม 2559

08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า / กิจกรรมตามอัธยาศัย
09.30 น.	ถึงโครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริ
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.30 น.	ฟังการบรรยาย อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร
17.30 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00 น.	กิจกรรมเข้าฐาน
21.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย

ไทยรัฐออนไลน์ ไทยรัฐ

ข่าว หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐทีวี ไลฟ์สไตล์ Social BUZZ กีฬา บันเทิง นิยายไทยรัฐ คลิปข่าว กิจกรรม ไทยรัฐ

หน้าหลัก / ข่าว / เศรษฐกิจ

ททท.จ้างไกด์ท้องถิ่นนำเที่ยว เร่งกระจายรายได้สู่ชนบทไทย

โดย ไทยรัฐฉบับพิมพ์ 29 มิ.ย. 2560 06:01

น.ส.วรรณสิริ โมรากุล อธิบดีกรมการท่องเที่ยว

น.ส.วรรณสิริ โมรากุล อธิบดีกรมการท่องเที่ยว เปิดเผยว่า คณะรัฐมนตรี (ครม.) ได้เห็นชอบการปรับแก้ไขพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ในเรื่องการว่าจ้างมัคคุเทศก์ (ไกด์) ท้องถิ่น โดยจะออกเป็นกฎกระทรวงว่า บริษัททัวร์ที่จะพานักท่องเที่ยวเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นต่างๆ จะต้องว่าจ้างคนในท้องถิ่นเป็นไกด์นำเที่ยวด้วยทุกครั้ง ควบคู่กับไกด์หลักที่ดูแลในกรุ๊ปอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมเป็นอย่างดี เบื้องต้นคาดว่าจะนำร่องก่อนใน 2 แหล่งท่องเที่ยวชุมชน และจะบังคับใช้ได้ภายใน 90 วัน

สรุปท้าย

- บทเรียนจากชุมชนชาวเล โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการสร้างศักยภาพชุมชน (empowerment)
- การทำความเข้าใจและเรียนรู้เรื่องความซับซ้อนและเลื่อนไหลของความเป็นจริงทางสังคม (realizing complex, dynamic and different realities)
- การนึกย้อน-สะท้อนกลับของการทำงานวิชาการและบทบาทของตัวนักวิชาการเอง (self-reflexivity)